

The background of the entire page is a vibrant green. In the center, a human hand is shown from the wrist up, holding a small, translucent green globe. The globe has white outlines of continents. Several green leaves of various sizes are scattered around the globe, some appearing to float in the air. A large, diagonal red watermark is overlaid across the image.

*Філологічна освіта
для сталого розвитку*

ПМК М. КОСТЯНТИНІВКА

Зміст

I. Клас 5

Тема: Галина Малик «Пригоди Алі в країні Недоладії»

II. Проблема сталого розвитку

Зробити міста та інші поселення безпечними, стійкими та екологічно зручними, дружніми.

I. Клас 5

Тема: Микола Вінграновський «Сіроманець»

II. Проблема сталого розвитку

Збереження екосистем для підтримання життя як невід'ємної складової стійкого розвитку людського потенціалу.

I. Клас 6

Тема: Ярослав Стельмах «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера»

II. Проблема сталого розвитку

Необхідність встановлення балансу між

задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь - їх потребу в безпечному та здоровому довкіллі.

I. Клас 6

Тема: В. Винниченко «Федько-халамидник»

II. Проблема сталого розвитку

Подолання бідності, зменшення нерівності, віднайдення шляхів встановлення миру та справедливості у стосунках між людьми різних соціальних прошарків.

I. Клас 7

Тема: Михайло Стельмах. «Гуси-лебеді летять...»

II. Проблема сталого розвитку

Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

I. Клас 7

Тема: Михайло Стельмах. «Гуси-лебеді летять...»

II. Проблема сталого розвитку

Подолання бідності у всіх її формах та проявах.

I. Клас 8

Тема: Леся Українка «Давня казка»

II. Проблема сталого розвитку

Сприяння сталому розвитку мирних та недискримінаційних спільнот.

I. Клас 8

Тема: Михайло Коцюбинський
«Дорогою ціною»

II. Проблема сталого розвитку

Гарантія свобод і прав людини.

I. Клас 9

Тема: «Слово про похід Ігорів»

II. Проблема сталого розвитку

Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття.

I. Клас 9

Тема: І.П. Котляревський «Наталка Полтавка»

II. Проблема сталого розвитку

Гарантія свобод, прав людини.

I. Клас: 10

Тема: Леся Українка. «Лісова пісня»

II. Проблема сталого розвитку

Бережливе ставлення до природи.

I. Клас 10

Тема: Леся Українка. «Лісова пісня»

II. Проблема сталого розвитку

Збереження, відновлення та сприяння сталому використанню наземних екосистем.

I. Клас 10

Тема: Василь Стефаник «Камінний хрест»

II. Проблема сталого розвитку

Гідна праця та економічне зростання.
Подолання бідності.

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Гендерна рівність (розкривається через мікротему твору: захист жінок у небезпеці).

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Зменшення нерівності (розкривається через мікротему твору: підтримка жертв дискримінації).

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Забезпечення сталих практик споживання та виробництва (захист дикої природи та запобігання браконьєрству).

I. Клас 11

Тема: Ліна Костенко «Маруся Чурай»

II. Проблема сталого розвитку

Досягнення гендерної рівності та посилення права жінок та дівчат.

I. Клас 11

Тема: О. Довженко «Зачарована Десна»

II. Проблема сталого розвитку Стан довкілля.

I. Клас 11

Тема: Остап Вишня «Сом»

II. Проблема сталого розвитку Сприяння сталому використанню наземних екосистем.

Анотація – пояснення

Ще в 1987 році комісія ООН під керівництвом Гро Харлем Брутланд сформулювала таке визначення поняття «сталий розвиток»: «Сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти свої потреби».

2015 року на Саміті зі сталого розвитку в Нью-Йорку було схвалено 17 глобальних цілей та 169 завдань зі сталого розвитку. Нові цілі та завдання мають комплексний характер і забезпечують збалансованість усіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Протягом тривалого часу впровадження ідей сталого розвитку в школі не було системним і переважно відбувалося на уроках природничого циклу та в позакласній роботі. У сучасних навчальних програмах, включаючи програми з української мови та української літератури, принципи сталого розвитку знайшли своє відображення через наскрізну змістову лінію «Екологічна безпека та сталий розвиток». Метою реалізації є формування в учнів соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, у результаті яких вони дбайливо й відповідально ставитимуться до довкілля,

усвідомлюючи важливість сталого розвитку для збереження довкілля й розвитку суспільства.

Запропонований до вашої уваги посібник є узагальненням досвіду запровадження наскрізної змістової лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» при викладанні української літератури в 5-11 класах. Це комплекс завдань і вправ, які є різноманітними за змістом і формою, викликають цікавість, мають практичне спрямування, поєднують життєвий досвід учнів з базовими поняттями навчального предмету, спонукають до використання одержаних знань для розв'язання практичних проблем.

Посібник структуровано відповідно до програми з української літератури з інтеграцією ідей сталого розвитку в процес вивчення тем:

- клас, тема (відповідно до чинної програми)
- проблема сталого розвитку (за списком глобальних цілей сталого розвитку 2015 року)
- інтеграція принципів сталого розвитку (через конкретні завдання, прийоми, технології)
- матеріали для вчителя (додаткові відомості, факти, статистичні дані, які можна використати за бажанням чи потребою, щоб зацікавити учнів, мотивувати до глибшого вивчення питання). За аналогією до посібників з

інтеграції ідей сталого розвитку на уроках української мови, з якими вчителі-філологи вже успішно працюють декілька років, цей розділ має назву «Планета у спадок».

Збірник можуть використовувати вчителі української мови та літератури, студенти-філологи педагогічних вищих навчальних закладів.

ПІМК М. КОСТЯНТИНІВКА

Методичний поради́ник з інтеграції ідей сталого розвитку на уроках української літератури

I. Клас 5

Тема: Галина Малик «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»

II. Проблема сталого розвитку

Зробити міста та інші поселення зручними, безпечними, стійкими.

III. Інтеграція ідей сталого розвитку

«Я - географ». Скласти карту країни Недоладії.

Гра «Житель Недоладії». Упізнати героя за його описом. Пояснити, чому герой має такий вигляд.

Опис 1. «З густого листя висунулася голова. Її прикрашав шкіряний капелюшок з півнячою пір'їною збоку. Капелюшок сидів криво, бо лівого вуха, яке б мало його підтримувати, на голові зовсім не було. Ніс набік скривлений, губи

перекошені. Навіть ямочка на підборідді не на своєму місці. Та незважаючи на це, губи весело всміхалися, очі дивилися лагідно»

Опис 2. «Прихилившись до одвірка, на порозі недотелю стовбичив якийсь товстун у шкіряній безрукавці. Одна холоша його штанів була довга, а друга сягала лише до коліна»

Опис 3. «Обличчя незнайомки було вимазане попелом. Одягнена вона була до пояса у старий лантух. Зате від пояса до п'ят пишно спадала шовкова спідниця, гаптована золотом і оздоблена мереживом. З-під неї виглядали маленькі ніжки. Права взута у кришталевий черевичок, ліва – у важкий дерев'яний»

Опис 4. «Кожен ранок приходять сюди і прилаштовує шолом собі на плечі, замість голови. А увечері ставить його назад»

Опис 5. «Але я не мотлох! У мене тільки корона зламана»

Проблемні запитання.

- Яку роль виконує префікс *недо-* в іменах жителів країни?
- Чи хотіли б ви бути одним з жителів цієї країни?
- Чим будівлі відрізняються від сучасних?
- А ви б хотіли мати такий дім?
- Ви б хотіли жити в такому місті?

- Який вигляд повинно мати місто, в якому ви б почували себе комфортно?

Вправа «Займи позицію».

Чи треба доробляти справу, якщо вона нудна, або дуже не хочеться? Аргументуйте свою думку.

IV. Матеріал для вчителя.

12 унікальних проєктів міста майбутнього.

<https://bigpicture-ru.turbopages.org/s/bigpicture.ru/?pcgi=p%3D511371>

Місто без автомобілів

Місто – галявина

Зелене місто в пустелі

Місто, що плаває

(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО №2 Марченко С.В.)

I. Клас 5

Тема: Микола Вінграновський
«Сіроманець»

II. Проблема сталого розвитку

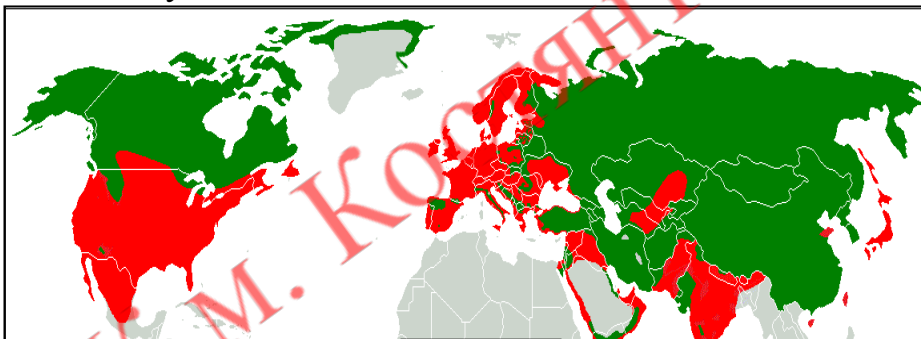
Збереження екосистем для підтримання життя як невід'ємної складової стійкого розвитку людського потенціалу.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Проектне завдання з теми «Гармонія людини і природи».

Робота в групах. Пропонуємо учням об'єднатися в групи.

1 група – «Географи». Розгляньте мапу, підготуйте повідомлення про ареал проживання вовків. Зелений колір - історичні відомості, червоний - сучасне розповсюдження диких тварин. Зробіть висновок: які зміни відбулися?

2 група – «Дослідники». Знайдіть у першій частині повісті Миколи Вінграновського «Сіроманець» описи природи, випишіть у зошити. З'ясуйте, з якою метою автор вводить пейзажі в текст?

3 група – «Медики». Завдання 1. З переліку хвороб оберіть лише ті, які можуть переносити вовки.

(Сказ, ангіна, сибірська виразка, запалення легень, чума, грип).

1. Що робив Сіроманець усе життя? (водив зграю)
2. Кого вовк вичікував у засідці? (коня з вершником)
3. Хто захищав Сіроманця? (Сашко)
4. Одного дня Сашко зрозумів, що Сіроманець... (сліпий)
5. Де переховувався Сіроманець від переслідувачів? (на полігоні)
6. Як віддячив вовк рятувальникам? (врятував хлопця)
7. Куди втік Сашко з Сіроманцем? (до Одеси)

-

4 група - «Художники»

-

- 5 група – «Екологи». Заповніть таблицю

Проблема <i>Чи можлива гармонія між людьми та хижакими?</i>	
Як є ? 1. 2. 3.	Як має бути ? 1. 2. 3.
Що заважає співіснуванню людей та вовків? 1. 2. 3.	
Що треба зробити, щоб відбулися зміни в стосунках між селянами та дикими тваринами?	

- 1.
- 2.
- 3.

Проблема

Чи можлива гармонія між людьми та хижачками?

Як є ?

- 1.Чепіжний винищив усю вовчу зграю.
2. Сіроманець - старий сліпий вовк.
3. Сашко намагається допомогти Сіроманцю.

Як має бути ?

- 1.Чепіжного потрібно зупинити.
- 2.Вовк потребує допомоги людей.

Що заважає співіснуванню людей та вовків?

- 1.Сіроманець загриз козу Чепіжного, і той бажає помсти.
- 2.Вовк натрапив на слід Чепіжного і загнав у болото.
- 3.Селянам байдуже до справ Чепіжного, а Побігайло та Шевчук навіть допомагають.
- 4.Батько Сашка не втручається у винищення тварин.

Що треба зробити, щоб відбулися зміни в стосунках між селянами та дикими тваринами?

- 1.Вилікувати вовка, відновити йому зір.
- 2.Заборонити Чепіжному полювати на Сіроманця.
- 3.Об'єднати селянам свої зусилля для збереження лісових масивів та відновлення популяції хижих тварин.

Вправа на рефлексію «Замкни коло».

Пропонуємо учням стати в коло. Учитель тримає клубок червоних ниток. Повідомляє проблему, яку необхідно вирішити: "Чи можливе гармонійне співіснування людини і природи?" Ця проблема набуває гострого соціального спрямування і проходить червоною ниткою через життя людства. Тому сьогодні в мене в руках клубок саме червоного кольору.

Кожен, до кого потрапляє клубок, має висловити власну думку з поставленого питання. Останній у колі має підвести до того, що нитка поєднала всіх небайдужих до існуючої проблеми, лише спільними зусиллями можна щось змінити на краще.

IV. Матеріал для вчителя

Чи тобі відомо, що...

Вовки - дуже обережні тварини і намагаються уникати зустрічей з людиною. На людину нападають тварини, хворі на сказ.

Зграї вовків на півночі Америки мігрують на тисячі кілометрів, слідуючи за оленями.

У Північній Америці живе декілька підвидів вовка, а в Арктиці проживає полярний вовк. У національних парках Йеллоустон і Глейшер живе особливий підвид - північний гірський вовк. Він занесений до Червоної книги МСОП.

На півдні США мешкає дуже рідкісний рудий вовк.

Знаменитий „вовк-одинак" - це тварина, яка залишила зграю. Такі звірі уникають контактів з іншими вовками і рідко виють.

Люди завжди боялися вовків. Жодна інша тварина не зазнавала такого переслідування з їхнього боку, як вовк. Від повного вимирання цю тварину врятували кмітливості і здатність пристосовуватися до різних умов життя. Колись вовки населяли простори США, у наші ж дні вони зустрічаються лише в декількох регіонах. Вовки були повністю знищені в Японії. У Мексиці проживає близько 50 вовків, в Іспанії і Португалії їх є близько 200, а на території України нараховують до 2 500 особин. Первинною причиною скорочення чисельності вовків було зменшення площі лісових масивів. Люди відловлюють, отруюють і відстрілюють вовків. Збереження виду залежить від того, чи навчиться людина співіснувати з цим звіром.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВОВКА

Полювання: міцна будова тіла говорить про те, що вовк скоріше витривалий, ніж швидкий. Полюючи, він часто пробігає більше 60 км на день. У нього могутній лоб, а тиск щелеп становить 15 кг/см².

Органи чуття: вовк знаходить здобич завдяки чудовому чуттю. Переслідуючи здобич, покладається на відмінний зір і слух.

Шерсть: густа шерсть вовка може бути різної масті - від майже білої до абсолютно чорної.

Хвіст: під час швидкого бігу вовк тримає його високо піднятим.

Зуби: могутніми іклами вовк міцно утримує здобич, а корінними зубами зриває м'ясо з кісток.

МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

Вовк населяє територію Канади, Росії, частково - Європи і Азії. У Північній Америці колись був поширений майже по всьому материку, але тепер сильно винищений. Трапляється також і на Піренейському півострові.

ЗБЕРЕЖЕННЯ

Попри активну діяльність захисників природи, популяціям вовка в багатьох країнах все ще загрожує зникнення. Цей звір занесений до Червоної книги багатьох країн.

Сервіс для генерування хмарок слів

Сервіс для генерування QR-кодів

*(З досвіду роботи вчителів ЗЗСО № 8
Гатеж Т.В., Давиденко С.О.)*

I. Клас 6

Тема: Ярослав Стельмах «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера»

II. Проблема сталого розвитку

Необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства та захистом інтересів майбутніх поколінь - їх потребу в безпечному та здоровому довкіллі.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Мініпроєкт з використанням інфографіки «10 кроків збереження довкілля».

Ситуативне завдання: Ви, як і герої твору Я. Стельмаха «Митькозавр з Юрківки, або Химера лісового озера», відпочиваєте на природі. Визначте 10 кроків, які, на вашу думку, допоможуть не нашкодити навколишньому середовищу під час вашого відпочинку. Результат роботи представте у вигляді інфографіки.

Правила роботи над проєктом:

1. Клас об'єднати в 4 групи: 1,3 гр. створюють проєкт, використовуючи ПК; 2,4 гр. створюють проєкт у формі плаката.
2. Час роботи – 15- 20 хв.
3. Презентація проєкту – до 3 хв.

Метод «6-ти капелюхів» британського психолога Едварда де Боно.

1. Учитель одягає синій капелюх і поділяє клас на 3 групи («Жовтий капелюх», «Червоний капелюх», «Чорний капелюх») та пояснює правила роботи.

2. Учитель пропонує приміряти всім білі капелюхи й знайти відповіді на запитання в тексті:

- Хто є головними героями твору?
- У якому класі навчались герої?
- Ім'я якої вчительки згадується у творі?
- Яке завдання вона дала учням на літо?

3. Учитель пропонує учням надіти капелюхи відповідного кольору (кожна група - свій колір) та дати відповіді на запитання:

I група «Жовтий капелюх»: «Уявіть, що схвально ставитесь до ідеї зібрати влітку колекцію комах, аргументуйте свою думку».

II група «Чорний капелюх»: «Займіть позицію тих учнів, які були проти цієї ідеї, доведіть їх думку аргументами».

III група «Червоний капелюх»: «Спробуйте вжитись в образ комах, яких намагались зловити хлопці. Які почуття ви б переживали?».

- Учні працюють у групах, висловлюють і доводять свою думку.
- Учитель пропонує всім учням приміряти зелені капелюхи та долучитись до роботи у творчій лабораторії. Завдання:

«Підготувати творчу роботу (вірш, сенкан, есе, малюнок...) на тему «Будь природі добрим другом»

IV. Матеріал для вчителя

1. Інфографіка - це візуальне відображення даних, що містить невелику, але значиму й правильно оформлену інформацію. Це окремий жанр журнального або онлайнного дизайну. Інфографіка зазвичай містить цікаві схеми, пояснення та ілюстрації, які дозволяють швидко зрозуміти суть інформації, яка є темою інформаційного малюнка.
2. В основу методу «6-ти капелюхів» британського психолога Едварда де Бона покладено ідею паралельного конструктивного співіснування різних точок зору на одну проблему. Учні вчаться відстоювати свою точку зору, яка представлена метафоричними капелюхами певного кольору:
 - Білий - інформація (загальна інформація про образ чи проблему).
 - Чорний - критика (учень називає негативні сторони образу чи проблеми).
 - Жовтий - логічний позитив (учень досліджує позитивні сторони образу чи проблеми).
 - Червоний - почуття та емоції (учень вживається в образ, намагається передати його почуття та емоції).

- Зелений - креативність (учень виробляє творчий продукт - есе, сенкан, поезію...)
- Синій - організація процесу (учитель або учень формулює питання, стежить за часом, узагальнює, робить висновки, ставить мету).

10 кроків до збереження природи

(З досвіду роботи вчителів ЗШ № 15
Дроган Н.О., Курелюк С.В.)

I. Клас 6

Тема: В. Винниченко «Федько-халамидник»

II. Проблема сталого розвитку

Подолання бідності, зменшення нерівності, віднайдення шляхів встановлення миру та справедливості у стосунках між людьми різних соціальних прошарків.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Вправа «Упізнай героя». Про якого героя йдеться? Розподіліть характеристики в таблицю.

Федько

Толя

--	--

Шибку з
рогатки
вибив

«...Міг би
підійти
тихенько так,
щоб не почув би
нічого, але...

Руки в
кишені,
картуз
набакит

«...чистий
розбишак
а...

«...спокій
був його

«...враз
тобі
дасть

Брехлив
ий

Перший
по силі на
всю

Дитина ніжна,
делікатна, сми

Син хазяїна
будинку

Синяка підбив
своєму
"закадишному"
другові.

Виходив
на двір
трошки

Соромливо
посміхався
своїм

Чистенький,
ніжний, з

«...Не плаче, не
проситься, не
обіцяє, що більше
не буде:

«...Камінь, а не
дитина!
Сибіряк

«...Якби
схотів, то міг
би
одбрехатися,
але брех

Не
любить
товаришів

«...Якби зачепили
його тата, зразу
б грубості почав
говорити. а то й

«...тихень
ко
вистить

Байдужий
до горя

«...Терпіти
не міг, як
йому
говорять

Був сином
бідних

«...чижика він
сказав віддати
йому, бо він

Учні можуть виконати це завдання в інтернеті за посиланням

<https://learningapps.org/display?v=p21gbafij20>

Вправа «Анкета сім'ї». Заповніть таблицю. З'ясуйте, що спільного між сім'ями Федька й Толі та чим вони відрізняються.

Сім'я Федька	Лінія порівняння	Сім'я Толі
	Склад сім'ї	
	Місце проживання	
	Джерела доходу сім'ї	
	Можливості сім'ї для навчання та розвитку дитини	
	Ставлення батьків до дитини	
	Ставлення дитини до батьків	
	Ставлення оточуючих до сім'ї	
	Ставлення сім'ї до оточення	

Вправа «Зміни фінал».

На верхніх кісточках (прийом «Фішбоун») записати епізоди, де інтереси хлопців перетинаються, на нижніх – вказати причину конфлікту. Наприклад,

епізод «Прогулянка під дощем». Федько гуляє під дощем перед вікнами Толі. Чому? Навмисно дражнить Толю, знаючи, що батьки не дозволяють тому бруднитися. Толя, побачивши, як Федько гуляє під дощем, і собі виходить на вулицю. Чому? Хоче бути схожим на хлопців.

Після заповнення кісточок, обговорити можливі варіанти уникнення конфліктних ситуацій, записаних на верхніх кісточках. Зробити висновок, як змінився б фінал твору.

Вправа «Коло пошуку рішень». Діти сідають у коло разом із учителем. Учитель по колу передає братину або інший символічний предмет. Учень, у руках якого опинилася братина, висловлює свою думку з питання, що обговорюється. Учасник має право передати братину, якщо не хоче висловлюватися.

Завдання для обговорення: уважно перегляньте уривок із анімації «Глобальні цілі сталого розвитку» (з 1хв до 3 хв 20 сек).

- Які з проблем, окреслених в анімації, ви побачили у творі «Федько-халамидник»?
- Відео закінчується словами: «На щастя, у нас є план, успіх якого залежить тільки від вашої допомоги». В анімації йдеться про людство взагалі, а я пропоную спробувати створити такий план для сімей Толі та Федька й запропонувати шляхи покращення стосунків між родинами.
- Що потрібно було б зробити героям твору, щоб подолати бідність, зменшити нерівність, встановити мир та справедливість між сім'ями?

IV. Матеріал для вчителя

1) А ви знали, що ...

Проблема подолання відсталості країн, що розвиваються, - одна з найгостріших глобальних проблем сучасності. Адже рівень доходів на душу населення більшості країн, що розвиваються, у десятки, а то й сотні разів нижчий, ніж у розвинутих. Цей розрив не тільки не скорочується, а й наростає.

Найбідніше місто

У бідній країні – Демократичній Республіці Конго – знаходиться, ймовірно, найбільш знедолене в світі місто – Кіншаса. Жителі столиці живуть менш, ніж на 1 долар в день. Як виняток, лише Гаїті, що опинилася на першому місці рейтингу. У цій країні Карибського моря, яка постійно страждає від голоду,

стихійних лих і державних переворотів, за межею бідності живе 77% населення. Кожного дня громадяни Таїті витрачають на себе менше 1 долара в день.

Друге місце посіла Екваторіальна Гвінея. Це країна, у якій ВВП на душу населення перевищує середній світовий показник майже втричі.

Проте, не дивлячись на велику кількість нафти і газу, більшість громадян бідують, а середній показник тривалості життя у країні становить всього 50,8 років.

<https://www.youtube.com/watch?v=hGXQA2xgiDA>

2) Анімація «Глобальні цілі сталого розвитку»

<https://www.youtube.com/watch?v=dKdOh8O8RCg>

*(З досвіду роботи вчителів ЗЗСО № 5
Єрмолової О.А., Андрієнко Ю.В., Видренко А.М.)*

I. Клас 7

Тема: Михайло Стельмах. «Гуси-лебеді летять...»

II. Проблема сталого розвитку

Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Інтерактивна вправа «Коло ідей». Прочитайте уривок повісті (с.119-120 підручника О. Авраменка) за ролями. Запропонуйте варіанти отримання Михайликом можливостей читати, здобувати книги у користування.

Творча робота. Складіть сенкан «Книга».

Структура сенкана

Сенкан – це вірш, що складається з п'яти рядків. Слово «сенкан» походить від французького слова «п'ять» і означає вірш у п'ять рядків.

1. Перший рядок – тема (іменник).
2. Другий – опис теми (два прикметники).
3. Третій – називає дію, пов'язану з темою, складається з трьох дієслів.
4. Четвертий рядок – фраза, переважно з 4-х слів, висловлює ставлення до теми, почуття.
5. Останній рядок – одне слово - синонім до слова (теми), ніби висновок вірша.

Інтерактивна вправа «Гронування». Прочитайте уривок повісті (с.127-130 підручника О. Авраменка). Складіть гроно «Причини неможливості отримання Михайликом якісної освіти у творі М. Стельмаха «Гуси-лебеді летять».

Вільне есе (5-6 речень. на тему «Чому сучасні діти мають можливість вчитися, але не мають бажання».

IV. Матеріал для вчителя

Історична довідка:

- 1862 рік. Позакривано українські недільні школи.
- 1863 рік. Валуєвський циркуляр: «Української мови не було, немає і бути не може, а хто цього не розуміє – ворог Росії».
- 1876 рік. Емський указ. Заборона ввозити українські книги з-за кордону, заборона підписувати українські тексти під нотами, заборона українських вистав.
- 1895 рік. Заборона української читанки та українських книг для дітей.
- 1914 рік. Указ Миколи I про заборону української преси.
- У 1917 році в Україні вже діяло 78 видавництв, а в 1918 нараховувалося 104 українських видавництва. Та й це не можна вважати остаточними даними, оскільки існувало чимало незареєстрованих підприємств, які випускали друковану продукцію.
- Було приділено увагу друку дитячої літератури. У 1917 році вийшло понад 20 назв дитячої книги. В 1918 році спостерігалось як підвищення попиту на українську книжку, так і збільшення самої книжкової продукції. Серед півтори тисячі назв видаваних книжок нараховувалося 1148

українських. Частина українських видавництв влітку 1918 року об'єдналася в «Український видавничий союз».

- Захисників режиму царського самодержавства зовсім не бентежила наявність мільйонів неписьменних у країні, оскільки вони вважали, що освіта породжує небажане для властей вільнодумство. В 1910 р. на Україні рівень письменності населення був нижчим від середнього для всієї Європейської частини Російської імперії показника - 30%.
- На 1000 осіб населення в початкових, неповних середніх і середніх школах тут навчалось всього 67 учнів. Навіть початкову освіту вдавалось здобути лише незначній частині дітей трудящих. У Київському учбовому окрузі, до складу якого входили п'ять губерній, відвідувало школу лише 10 % дітей шкільного віку. Не кращим було становище і в інших учбових округах.
- В 1914-1915 рр. на території України, що входила до складу Російської імперії, налічувалось всього 452 середні школи, в яких навчалось 140 тис. учнів, та 19 вищих навчальних закладів, у яких навчалось 26,7 тис. студентів.
- Не кращим було становище народної освіти й на українських землях, що входили до складу Австро-Угорської імперії. Тут рівень її розвитку був набагато нижчим, ніж в інших провінціях

країни. На початку ХХ ст. з 6240 сіл Галичини 2214 не мали початкових, а 981- будь-яких шкіл. Середніх шкіл на всю Галичину налічувалося 49, і лише в чотирьох із них навчання велося українською мовою. На Буковині існувала лише одна українська гімназія. В Закарпатті ж навіть у початкових школах навчання велося угорською мовою.

- На всій території України не було жодного вищого навчального закладу з українською мовою викладання, жодної української школи, що перебувала б на державному утриманні. Подібна політика царизму щодо української мови, як мови навчання, переслідувала далекосяжні цілі - душити розвиток української прогресивної культури в самому зародку. Навіть після скасування у буремні дні революції 1905-1907 рр. заборонних указів 1863, 1876, 1881 рр. щодо видання книг, показу театральних вистав та проведення інших культурно-освітніх заходів українською мовою, царизм так і не дав дозволу на запровадження навчання в школах України рідною мовою.

*(З досвіду роботи вчителів ЗЗСО № 16
Бочкарьової О.М., Данилик В.М., Шарніло В.А.,
Шиманської Ю.Ю.)*

I. Клас 7

Тема: Михайло Стельмах. «Гуси-лебеді летять...»

II. Проблема сталого розвитку

Подолання бідності у всіх її формах та проявах.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Метод «Сторітелінг». Прочитайте уривок повісті (с.122- 25 підручника О. Авраменка). Складіть розповідь (історію) «Історія мого прадідуся (моєї прабабусі)», у яку включіть цікаві факти про ту епоху та життя людини в ті часи.

Метод ПРЕС. Чи існує проблема бідності в сучасному українському суспільстві?

Метод ПРЕС має таку структуру:

I. Позиція (Я вважаю, що ...)

(висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд).

2. Обґрунтування (Так є, тому, що...)

(наведіть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції).

3. Приклад (Наприклад, ...)

(наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію).

4. Висновки (Отже (тому), я вважаю...) (узагальніть свою думку, зробіть висновок)

Прийом «Хмарка тегів». Складіть хмарку слів на тему «Милосердя».

IV. Матеріал для вчителя

Голод на Україні в 1921-1923 роках та сучасному світі

- Після завершення революції (1917 року) і громадянської війни політичне й соціально – економічне становище України було надзвичайно важким. Майже сім років воєн і громадянської смуту довели Україну до стану руїни. Загинуло близько 1,5 мільйона осіб. Через нестатки й розруху сотні тисяч людей залишали міста, йдучи до сіл у пошуках хліба. Практично припинилося виробництво товарів. У 1921 році промислове виробництво становило лише 5–10 % довоєнного. Не працювали цілі галузі виробництва.
- Післявоєнна господарська розруха, посуха 1921 року та згубна для сільського господарства економічна політика більшовиків стали основними передумовами голоду 1921–1923 рр., що охопив основні хліборобські регіони колишньої Російської імперії.
- Виникнення цього лиха було зумовлене низкою соціально-економічних і політичних факторів: безперервними бойовими діями протягом семи років, дворічною посухою 1921-1922 рр. на півдні України, реквізиційною політикою

більшовиків щодо хлібозаготівель, яка проводилась навіть у вражених посухою регіонах.

- Перша світова війна підірвала продуктивні сили сільського господарства України. Продукція тваринництва та рільництва зменшилася майже на третину. У 1920 р. в Україні було зібрано лише 768,5 млн пудів зерна – менше половини середньорічного валового збору 1909–1913 рр., який складав 1,7 млрд. пудів. Кількість великої рогатої худоби порівняно з 1916 р. скоротилася на 15,5%.
- Кількість людей у сучасному світі, які потерпають від голоду та хронічного недоїдання, зростає та у 2017 році сягнула 821 мільйонів осіб. Це означає, що кожен дев'ятий мешканець Землі голодує.
- Ситуація з голодом найбільше погіршилася в Південній Америці та у більшості регіонів Африки, а в Азії темпи зменшення кількості голодуючих також значно знизилися, зазначається у звіті. Найбільше людей, що страждають від голоду та недоїдання, як і раніше, проживають у країнах Азії - 515 мільйонів. Ще понад 256 мільйонів - у країнах Африки, 39 мільйонів - у Латинській Америці та на островах Карибського моря.
- Серед ключових факторів, які сприяють поширенню голоду, окрім конфліктів та

економічного спаду в окремих країнах, називаються і зміни клімату, що призводять до посух та повеней у різних регіонах світу.

*(З досвіду роботи вчителів ЗЗСОН № 16
Бочкарьової О.М., Данилик В.М., Шарніло В.А.,
Шиманської Ю.Ю.)*

I. Клас 8

Тема: Леся Українка «Давня казка»

II. Проблема сталого розвитку

Сприяння сталому розвитку мирних та недискримінаційних спільнот.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Робота в групах. Характеристика героїв поеми «Давня казка» - поета та Бертольда (цитати до характеристики).

I група - скласти асоціативний куш до образу Поета

II група – скласти асоціативний кущ до образу Бертольда

III група – заповнити «Кола Вена» спільними і відмінними рисами в характерах героїв

Вправа «Дерево рішень».

Поставте себе на місце Поета й розгляньте можливі варіанти прийняття рішень щодо пропозиції графа, спрогнозуйте позитивні та негативні наслідки дій. Як відповісти на пропозицію Бертольдо: відмовитись і залишитись вільним, не дати відповіді й

переїхати в іншу країну, прийняти пропозицію графа й стати придворним поетом? (Пан думає, що музу, думку теж можна ув'язнити. Але Поет з гідністю відмовляється від «золотих кайданів» і слави з панських рук, не схиляється перед його силою та владою й тоді, коли той погрожує в'язницею, вибирає єдино правильне рішення. Саме так він почуватиметься щасливим, бо приносить людям користь, за це його поважатимуть. Поет активно боровся за правду, залишився вірним народові, непохитним у своїх поглядах, віддав життя, відстоюючи їх.)

Метод «Мікрофон». Як ви вважаєте, які моральні якості повинен мати справжній сучасний журналіст? (Ця проблема актуальна й зараз, бо розібратися у величезному потоці інформації, правдивої та фейкової, часто дуже важко. Допомогти нам у цьому повинні журналісти. Саме журналістика покликана вірно служити народові, непохитно відстоювати правду.)

Додаток 1

Не дати відповіді й переїхати в іншу країну

+

- спокійне життя;
- радість від творчості;
- воля

-

- втрата друзів, однокласників;
- матеріальна незабезпеченість;
- немає поваги

Відмовитись і залишитись вільним

+

- можливість вільно висловлювати свої думки;
- неприємності з боку влади;
- бідність,
- радість від
- матеріальна невлаштованість;

Прийняти пропозицію графа й стати придворним поетом

+

- матеріальне
- жити в конфлікті зі своєю совістю;
- благополуччя
- неповага людей;

IV. Матеріал для вчителя

Свобода слова - право людини або спільноти людей вільно висловлювати свої ідеї або думки без небезпеки помсти, цензури, санкцій з можливістю формувати порядок денний на наративному і смисловому рівні розглядається прихильниками лібералізму як одна з найважливіших громадянських свобод. Охоплює свободу вираження поглядів як в усній, так і в письмовій формі (свобода преси і ЗМІ); в меншій мірі стосується до політичної і соціальної реклами (пропаганди). Ідеологія лібералізму ставить державну цензуру, або будь-яку іншу форму державного примусу до висловлення поглядів або відмови від них, поза законом.

Свобода слова виписана в низці міжнародних і українських документів, серед яких

«Загальна декларація прав людини» (ст.19), «Конвенція про захист прав людини і основних свобод» (ст.10) і Конституція України, ст.34 якої стверджує:

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб і на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом

в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Відповідно до норм міжнародного права, обмеження на свободу слова повинні відповідати трьом умовам: вони повинні строго узгоджуватись з законом, мати праведну мету і повинні бути необхідними і адекватними для досягнення цієї мети. Закони, які вводять обмеження, повинні намагатися бути недвозначними і не давати можливості для різних тлумачень. Легітимними цілями вважаються захист репутації, гідності особи, національної безпеки, громадського порядку, авторського права, здоров'я і моралі. Конституція України забороняє пропаганду соціальної, расової, національної чи релігійної ворожнечі, а також розголос відомостей, які містять державну таємницю. Тимчасові або часткові обмеження також можуть впроваджуватися за рішенням суду. (Вікіпедія)

(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 13 Мороз Н.О.)

I. Клас 8

Тема: Михайло Коцюбинський «Дорогою ціною»

II. Проблема сталого розвитку

Гарантія свобод і прав людини.

III. Інтеграція ідей сталого розвитку

Пошукова робота. З поданих проблем виписіть лише ті, які порушені у творі. Обґрунтуйте свій вибір, посилаючись на текст.

- воля людини та можливість її здобуття;
- батьки і діти;
- вічність і сила кохання;
- сенс життя та щастя людини;
- гармонія людини та природи;
- життя і смерть;
- вірність і зрада;
- справжня дружба;
- влада грошей;
- націоналізм та патріотизм;
- митець і суспільство.

Дану вправу ви можете виконати як інтерактивну за посиланням: <https://learningapps.org/9033473>

(Воля людини та можливість її здобуття; вічність і сила кохання; сенс життя та щастя людини; життя і смерть; справжня дружба; націоналізм та патріотизм.

Наприклад, проблема націоналізму та патріотизму розкривається через невимовний сум Остапа, коли він «скривджений і цькований, мусив кинути рідний край» у пошуках кращого життя та прощається із селом, згадує дитинство, розповіді діда про Січ, козацтво).

«Займи позицію». Оберіть позицію серед «Так», «Ні» або «Інше». По черзі висловте свої аргументи, починаючи словами «Так, тому що..» або «Ні, тому що».

- Яке право людини було порушено щодо Остапа? (*Право на свободу та особисту недоторканність*)
- Як ви розумієте слово «свобода»? (*Свобода людини – це здатність розвиватися, робити все, що не суперечить моральним цінностям людства*)
- Чи дозволяє право на свободу робити все, що заманеться? (*У кожному суспільстві існують певні етичні правила, закони. Наші вчинки не повинні принижувати людська гідність, обмежувати свободу іншої особистості*).
- Чи може сьогодні людина почуватися повністю вільною?

«Асоціативний куц». Назвіть предмет-символ, який у вас асоціюється зі свободою.

Творча робота «Коло ідей». Запропонуйте власні шляхи боротьби за свободу в сучасному світі.

IV. Матеріал для вчителя

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

Стаття 5 Право на свободу та особисту недоторканність

1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

б) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

д) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;

е) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;

ф) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

2. Кожен, кого заарештовано, має бути негайно поінформований зрозумілою для нього мовою про підстави його арешту і про будь-яке обвинувачення, висунуте проти нього.

3. Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту "с" пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою посадовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і йому має бути забезпечено розгляд справи судом упродовж розумного строку або звільнення під час провадження. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями з'явитися на судові засідання.

4. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, в ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

5. Кожен, хто є потерпілим від арешту або затримання, здійсненого всупереч положенням цієї статті, має забезпечене правовою санкцією право на відшкодування.

(За матеріалами сайту «Експертний центр з прав людини. <https://ecpl.com.ua/activities/pravo-na-svobodu-ta-osobystu-nedotorkanist/>)

Права та можливості

Однією з можливостей забезпечення права на вільне здобуття інформації та висловлення думки є розвиток дитячого парламентського руху.

У травні 2000 року був створений Парламент дітей міста Києва, який працює за програмою Всесвітнього дитячого парламентського руху. З метою об'єднання аналогічних організацій інших міст України в листопаді 2001 року розпочав свою діяльність Всеукраїнський парламент дітей, який об'єднує 12 дитячих парламентів України. Друкованим органом Всеукраїнського парламенту дітей є газета "Парламентарій", на сторінках якої подається інформація про діяльність ВПД, нормативні акти, що гарантують права дитини, обговорюються актуальні проблеми захисту дітей. З 2001 року у Верховній Раді проводяться дитячі парламентські слухання. *(З газети "Шахтар Марганця" від 23.06.2001р.)*

(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 1 Шистко Л.В.)

I. Клас 9

Тема: «Слово про похід Ігорів»

II. Проблема сталого розвитку

Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Розв'яжіть кроссенси: визначте назву (автора) твору (варіант I, варіант II)

Використовуючи цитати з пейзажними описами, побудуйте сюжетний ланцюжок твору:

❖ «На сонце Ігор глянув і жахнувся —
Все військо враз покрилося пільмою!

...їм темрява дорогу заслонила,
Від стугону, що линув звідусіль,
Збудилось птаство, звірі розкричались.»

❖ «О Руська земле, ти вже за горою!
Пільма світліє. Вранішня зоря
Встає над полем, маревом повитим.
Стих соловей. Вороння крик зняло...»

❖ «Тут дужий вітер, Стрийбожів онук,
Війнув із моря....

Земля здригнулась, спінилися річки,
І курява знялася над полями!»

❖ «Уже Сула сріблясте не тече
До міста Переяслава. Двіна
Болотом стала грізним ...»

❖ «О Руська земле! Ти іще не раз
Зітхнеш печально, з тугою згадавши
Годину давню й велетів князів!
...Застогнала
Суша земля, травою шум пішов»

❖ «Донець радіє...
І мовить Ігор: "Донче, славен будь
За те, що князя хвилями лелівав,
Траву зелену слав йому під ноги,
Вдягав імлою теплою у шатрах
Гаїв зелених, гоголем стеріг
На чистих плесах, чайкою — на лузі,
І тернами густими — на вітрах".

❖ «Квіти похилились,
І дерево в жалобі приклонилось...
Причайлись
На вітті чорні ворони, замовкли
Сороки й галки. Полози одні
Повзуть неквапно в травах поруділих.
Стукочуть дятли, вказуючи путь
Додому князю Ігорю, піснями
Світ провіщають радо солов'ї.»

❖ «Сіяє сонце ясне в небесах —
Князь Ігор в Руську землю повернувся!" —

Всміхнулась Русь крізь сльози та печаль!»

❖ «Слава

Усім князям хоробрим і дружині,

Що землю рідну пильно бережуть!»

Дайте відповідь на запитання:

- Який образ-символ об'єднує всі частини твору?
(відповідь: образ Руської (української) землі)

- Яка роль пейзажів у розгортанні сюжету твору?
(відповідь: сприймання природи як цілісної системи;
усвідомлення взаємозв'язку людини і природи)

Складіть опис Сіверського Дінця, Дону, Сули, спираючись на цитати твору, і порівняйте з сучасним екологічним станом цих річок.

Використовуючи цитати, опишіть місцевість, де розвивались події, зображені у творі (зокрема сучасна Донеччина, Харківщина тощо). Порівняйте з сучасним екологічним станом цих земель.

Від імені Руської землі складіть промову на тему збереження довкілля:

«Слава усім, що землю рідну пильно бережуть!»

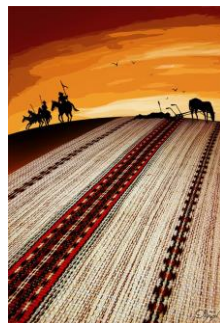
Напишіть есе на основі двох творів: поезії Л. Костенко «Ще назва є, а річки вже немає...» та «Слова про похід Ігорів», розкриваючи проблему захисту та відновлення екосистеми довкілля України.

IV. Матеріал для вчителя

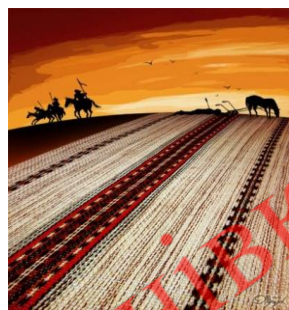
1. Сучасний екологічний стан української частини річки Сіверський Донець (експедиційні дослідження) / А.В. Гриценко, О.Г. Васенко, А.В. Колісник та ін.: за ред. д-ра геогр. наук, проф. А.В. Гриценка, канд. біол. наук, доц. О.Г. Васи́нка. – Х. : ВПП «Контраст», 2011.
2. [Посібник для вчителя. documents.rec.org > publications > Green Pack Ukraine UA FEB 10](http://documents.rec.org/publications)

(У вирішенні екологічних проблем та створенні основи безпечного розвитку України).

Варіант 1

Варіант 2

*(З досвіду роботи вчителів ЗЗСО № 4
Маркович О. А., Агафонові Г. Д.)*

I. Клас 9

Тема: І.П. Котляревський «Наталка Полтавка»

II. Проблема сталого розвитку

Гарантія свобод, прав людини.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Метод «Рольова гра». Скласти та розіграти сценку-діалог Наталки з матір'ю.

Загальна декларація прав людини (Стислий виклад)	
Стаття 1 Право на рівність	Стаття 16 Право одружуватися і засновувати сім'ю
Стаття 2 Свобода від дискримінації	Стаття 17 Право на володіння майном
Стаття 3 Право на життя, на свободу і на особисту недоторканість	Стаття 18 Свобода переконань і релігії
Стаття 4 Свобода від рабства	Стаття 19 Свобода думки та інформації
Стаття 5	

Свобода від тортур і поведження, що принижує гідність	Стаття 20 Право на свободу мирних зборів та асоціацій
Стаття 6 Право людини на визнання її правосуб'єктності	Стаття 21 Право брати участь в управлінні і у вільних виборах
Стаття 7 Право на рівність перед законом	Стаття 22 Право на соціальне забезпечення
Стаття 8 Право на поновлення у правах компетентним судовим органом	Стаття 23 Право вільно вибирати роботу і входити до професійних спілок
Стаття 9 Свобода від безпідставного арешту і вигнання	Стаття 24 Право на відпочинок і дозвілля
Стаття 10 Право на справедливе публічне слухання справи	Стаття 25 Право на відповідний життєвий рівень
Стаття 11	Стаття 26 Право на освіту

Право вважатися невинною, доки винність не буде встановлена Стаття 12 Свобода від втручання в особисте і сімейне життя, від посягання на недоторканність житла, тайну кореспонденції Стаття 13 Право вільно покидати і повертатися у країну Стаття 14 Право шукати притулку від переслідувань в інших країнах Стаття 15 Право на громадянство й на його зміну	Стаття 27 Право на участь у культурному житті громади Стаття 28 Право на соціальний порядок, що викладений у цьому Документі Стаття 29 Суспільні обов'язки важливі для вільного і повного розвитку Стаття 30 Свобода від втручання держави, групи осіб або окремих осіб у викладені вище права
--	--

Вправа «Коло ідей». Побутує думка, що найміцніші шлюби за розрахунком. Чи можна вважати їх щасливими? Чому?

Вправа «Інтерв'ю з Наталкою».

- Наталко, у чому головна причина того, що ви не хочете виходити заміж за пана возного?
- Які почуття у Вас виникали в моменти, коли Ваша матуся вмовляла вас вийти заміж за нелюба?
- Що Вам потрібно, щоб відчувати себе щасливою?
- Які Ваші плани на майбутнє після весілля з Петром?

Складання технологічної карти. Опрацюйте статті Загальної декларації прав людини. Заповніть технологічну карту, дайте відповідь на питання: які права героїв твору порушуються відповідно до статей Загальної декларації прав людини?

	Герой твору	Стаття Загальної декларації прав людини, яка порушується	Приклад із твору
	Наталка		
	Петро		
	Возний		

Вправа «Це не справедливо». Поясніть, як ви розумієте ситуацію щодо ставлення возного та виборного до простого люду:

- «Я можу бачити...» (факти)
- «Я відчуваю...» (емоції)

- «Це змушує мене замислитися щодо ...»
(асоціації, ідеї)

IV. Матеріал для вчителя

<https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights>

*(З досвіду роботи вчителів ЗШ № 9
Гонтаренко В.Ю., Мальченко Т.В.)*

I. Клас: 10

Тема: Леся Українка. «Лісова пісня»

II. Проблема сталого розвитку Бережливе ставлення до природи.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Вправа «Феєрічна уява».

Опишіть картину Олега Щупляка «Лісова пісня. Леся Українка», використовуючи цитати з драми: «старезний, густий, предковичний ліс на Волині»; «простора галява з плакучою березою і з великим прастарим дубом»; «береги лісового озера»; «струмок той вибігає з гущавини лісу, впадає в озеро»; «саме озеро — тиховоде, вкрите ряскою та лататтям, але з чистим плесом посередині»; «містина вся дика,

Дидактичне завдання.

таємнича, але не понура, — повна ніжної, задумливої поліської краси»; «по узліссі і на галяві зеленіє перший ряст і цвітуть проліски та сон-трава»; «дерева ще безлисті, але вкриті бростю, що от-от має розкритись»; «на озері туман то лежить пеленою, то хвилює од вітру, то розривається, odkриваючи блідо-блакитну воду».

- Чи дотримуетесь ви правил поведінки в природі?
- Чи виявляєте ви інтерес до охорони природи?
- Чи виникало у вас бажання допомогти довкіллю?

IV. Матеріал для вчителя

https://www.youtube.com/watch?v=d_DBrz7kveU&list=Rd_DBrz7kveU&start_radio=1&t=35&t=35 (відео

«Бережіть природу нашої планети!»)

*(З досвіду роботи вчителів НВК «ЗШ-ДНЗ»
Кирилюк О.Г., Чуфицької Я.В.)*

I. Клас 10

Тема: Леся Українка. «Лісова пісня»

II. Проблема сталого розвитку

Збереження, відновлення та сприяння сталому використанню наземних екосистем.

III. Інтеграція ідей сталого розвитку

«Мозковий штурм в групах». Дядько Лев «Заклявся на життя, що дуба він повік не дасть рубати». Килина продає дуба купцям, говорячи : «Та я б і цілий ліс продати рада...»

Об'єднайтеся у дві групи. Учасники однієї мають навести всі аргументи на захист позиції дядька Лева. Чому дуб ні за яких умов не можна було зрубати?

Учасники другої групи мають навести максимальну кількість аргументів на користь позиції Килини. Яка промислова, господарська користь дубів?

Використайте не лише зміст драми-феєрії, але й додаткові відомості про це дерево, скориставшись гугл-пошуком або матеріалами довідки.

«Коло ідей». Опрацювавши матеріали інтернет-видання **antikor.com.ua**, визначіть, які екологічні проблеми спричиняє масове вирубування дерев у Карпатах. Випишіть з тесту драми «Лісова пісня»

приклади (3-4) ефективного використання природних ресурсів.

«Займи позицію». Прочитайте в особах уривок драми-феєрії (II дія, Мавка та Русалка Польова). Чи вважаєте ви не доцільним використання людьми природних ресурсів? Визначить власну позицію щодо цього питання: ЗА, НЕ ЗНАЮ, ПРОТИ. Станьте біля відповідного плакату, «проголосувавши ногами», залежно від своєї думки щодо обговорюваного. Обговоріть свою позицію з тими, хто має таку саму точку зору з метою вироблення спільних аргументів на її захист. Вислухайте аргументи інших груп. Чи виникло у вас бажання перейти до іншого плаката? Який один із аргументів, своєї групи чи протилежних, ви вважаєте найбільш переконливим?

V. Матеріал для вчителя

1) Дуб – здавна вважався священним деревом у багатьох народів, оточувався особливою пошаною і навіть поклонінням. Стародавні кельтські друїди в священних дубових гаях проводили свої обряди, наші предки древні слов'яни також особливим чином шанували дуб, у слов'янській язичницькій міфології це дерево пов'язувалося з верховним богом Перуном. Але якщо відкинути міфологічний аспект, то здавна люди

запримітили, що дуб володіє надзвичайною потужністю і силою, повільним ростом, який, проте, компенсується його довговічністю, старий дуб став символом мудрості і знань, адже вмій він говорити, скільки всього цікавого він міг би нам розповісти.

Дуб – дерево-довгожитель, тривалість його життя може досягати до 500 років, хоча є екземпляри, які живуть більше 1000 років.

Дуб – масивне дерево, його розміри вражають не менше, ніж його довголіття. Середня висота дуба становить 35 метрів, але зустрічаються і 60 метрові велетні. Товщина також досить велика, стовбур зазвичай має діаметр близько 1,5 метра. Дуб Палмера – найстаріший і в той же час найбільший дуб у світі, знаходиться в місті Сент (Франція), обхват стовбура цього дерева становить 9 метрів. Згідно старовинної галльської легенди, під цим дубом відпочивали ще воїни Юлія Цезаря.

Не секрет, що дуб, а в особливості його кора володіє багатьма лікувальними властивостями. Наприклад, кора дуба корисна для зубів і ясен та активно застосовується при виготовленні зубної пасти. Відвар з неї лікує шлункові хвороби, алергію, хвороби шкіри, горла і т. д. Жолуді дуба також корисні, наприклад, вони можуть допомогти при діареї, опіках, проблемах з шкірою.

2) На перший погляд, здається, що у туристичних Карпатах все чудово. Але якщо

трохи від'їхати глибше в гори, то відкривається зовсім інша картина. Замість смерек – лише пні, які нагадують, що колись там стояв ліс. Незаконні вирубки порушують екосистему Карпат. Річки виходять з берегів, затоплюють цілі села.

Неконтрольована вирубка лісів і експорт української деревини для України стали серйозною проблемою. Серед основних причин, що спонукають населення незаконно вирубати ліс – безробіття і низький рівень життя.

Традиційно найбільше від вирубки лісів потерпають ліси в українських Карпатах. Причина цьому – величезний запас лісу в регіоні. За офіційними даними, лесомасиви займають близько 16% всієї території країни. Це майже 11 мільйонів гектар лісів. 40% з них припадає на західну Україну, де вирубка досягла масштабів екологічного лиха.

Подивитися на ситуацію з вирубкою лісу довелося в Рожнятівському районі Івано-Франківської області. Тут, через кілька населених пунктів щодня проїжджають десятки лісовозів, тягнучи за собою по кілька причепів кругляка. Вирубка відбувається 20 кілометрами вище села Осмолода в горах – зеленому туристичному місці. Розташоване місце неподалік від заповідника Горгани, буквально біля підніжжя. Багато місцевих з довколишніх сіл зайняті на лісоповалі, тому що «добре платять». Тут кажуть, що вирубкою лісу займається приватний комерсант і натякають на не

зовсім законну підприємницьку діяльність. Відвозиться кругляк на кілька лісопиллок навколо, але в принципі, лісопромислове підприємство є тут чи не в кожному селі. Дерева обробляють тільки на початковому рівні – їх розпилюють на дошки і продають за безцінь у сусідню Польщу, Чехію і Словаччину.

Продаж тільки пиломатеріалів – друга проблема в лісгоспі. Адже ліс, який вирубують на території більшості областей, не доставляють на підприємства для його подальшої обробки. 70% повністю перенаправляють на експорт, як необроблену деревину у вигляді дощок і лісу-кругляка, де іноземні підприємства, найчастіше країн Євросоюзу, за рахунок української сировини забезпечують себе деревиною для обробки (меблі, папір та ін.), і продають готові вироби за високими цінами, в тому числі, і в Україні. Тому в результаті таких дій Україна позбавляється не тільки лесомасивів, але і втрачає тисячі робочих місць і мільйони доларів, перетворюючись на сировинний придаток інших країн ще в одній сфері промисловості.

Раніше ліс сплавляли річками і возили вузькоколійкою, але пізніше для здешевлення процесу доставки дерева від цього способу відмовилися. Тепер дерево до підприємств підвозять перевантажені «лісовози-КамАЗи» з додатковими причепами, в результаті чого дороги від Рожнятова і до Осмолоди просто не існує – ями сягають 40 см завглибшки.

Але розбиті дороги, якими більше неможливо проїхати легковим автомобілем, тільки частина проблеми. Дерев тут зміцнюють не тільки береги річок, але і гори, і їх вирубка, в результаті, призводить до потопів, зсувів та інших стихійних лих в регіоні. Водії лісовозів переконані, що нічого поганого не роблять. Але й розповісти щось про свою роботу відмовляються. За кілька годин руху по Рожнятівському району Івано-Франківської області у вечірній час зустрілося понад 20 таких перевізників. Як виявилось, знищувачі лісу не знають відпочинку і у вихідні дні.

Втім, місцеве населення робить з незаконною вирубкою нічого особливо й не планує. У селах переконують: окрім туризму, це – чи не єдине джерело доходу. І, схоже, непогане: адже у всіх цих селах стоять справжні палаци, ймовірно, теж з незаконно спиляних дерев.

<https://antikor.com.ua/articles/74147-u-karpatah-virubka-lisu-dosjagla-masshtabiv-ekologichnogo-liha>

*(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 2
Зубатюк Н.А.)*

I. Клас 10

Тема: Василь Стефаник «Камінний хрест»

II. Проблема сталого розвитку

Гідна праця та економічне зростання.
Подолання бідності.

III. Інтеграція ідей сталого розвитку

Складіть цитатний план, дібравши заголовки до кожного з семи розділів. Створіть кольорову схему, позначивши настрій кожного розділу одним чи двома кольорами.

Задумайтеся, що гнало героїв Стефаника в далекий і чужий край, звідки їх біль, чи знайдуть вони омріяний рай на чужині. Опрацюйте матеріал статей. Знайдіть приклади визначених науковцями причин еміграції українських селян у тексті новели - «студії».

Виправа «Займи позицію». Як, по-вашому, могла скластися доля дітей і онуків Івана?

Успішна українська діаспора, Не знайшли долі на чужині патріоти України

Імітаційна гра. Об'єднайтеся у дві групи.

Перша група – фахівці, що надають допомогу при працевлаштуванні. Завдання цієї групи - скласти

резюме від імені Івана Дідуха, скориставшись стандартним шаблоном (**додаток**).

Друга група – фахівці з підбору кадрів. Завдання – запропонувати Іванові варіанти працевлаштування відповідно до його якостей та професійного досвіду.

IV. Матеріал для вчителя

1. Українська еміграція — термін для визначення українського населення, яке вимушено чи добровільно з економічних, політичних або релігійних причин переселилося за межі етнічної території в іншу країну на постійне чи тривале проживання. Явище починається у другій половині — наприкінці XIX століття і продовжується по нинішній день. Феномен української еміграції та діаспори як частини світового українства є унікальним явищем культури й історії України. Дослідники визначають чотири хвилі переселенського руху в історії української еміграції. Перша хвиля починається з останньої чверті XIX століття і триває до початку Першої світової війни. Ця масова трудова еміграція до США розпочалася у 1877 році, до Бразилії — у 1880-ті роки, у Канаду — з 1891 року, до Російського Сибіру — після революції 1905–1907 рр. Виїздили й до Аргентини, Австралії, Нової Зеландії, на Гавайські острови. Цю першу хвилю еміграції

спричинили як і аграрна перенаселеність українських територій, так і утиски: економічні, соціальні, політичні, — і національний гніт з боку австро-угорської і російської імперій. Нащадки цієї хвилі еміграції зараз у шостому-сьомому поколіннях і більш схильні звати себе українцями за походженням — радше ніж емігрантами у країнах проживання.

Відомо, що у 1891–1901 роках зі Східної Галичини емігрували до Канади і США 78 тисяч українців. У 1901–1911 роках виїхало 224 тисяч чоловік. Таким чином, на початку XX століття лише зі Східної Галичини емігрувало понад 302 тисячі українців. (з Вікіпедії)

2. Першу хвилю української еміграції історики називають трудовою.

Адже в цей період основним мотивом виїзду людей закордон був пошук більш придатних умов для праці. Багато українських емігрантів вважало, що виїжджають на заробітки тимчасово, але життя розпорядилося інакше. Типовим українським емігрантом того часу був самотній молодик, бідний, неписьменний і некваліфікований, готовий працювати чорноробом.

За різними версіями еміграція з українських земель на своєму першому етапі спрямовувалася до кількох районів планети, де відчувалася велика потреба в дешевій робочій силі. Йдеться не про поодинокі виїзди, а саме про масовий вихід трудящих

на міжнародний ринок праці у певних регіонах. Спочатку на першому місці серед привабливих для поселення країн знаходилися Бразилія й Аргентина. Із середини 90-х найбільш придатними для поселення стали вважатися США і Канада. За ними йшли Австралія, Нова Зеландія, Гавайські острови та інші райони або країни Тихого океану і Далекого Сходу, хоча потік української еміграції до них скоріше нагадував невеликий струмочок.

Переважну більшість українців, які виїхали за океан у ті роки, становили вихідці з Галичини, Буковини та Закарпаття - земель, що входили до складу Австро-Угорської імперії.

Це пояснювалося постійним політичним тиском, якого зазнавали галичанські, буковинські та закарпатські українці, а також національним гнітом із боку австро-угорських властей. Сваюля, знуцання й зневага цісарських чиновників до українських землеробів ставили місцеве населення в положення людей нижчого гатунку, викликали професійні протести. Особливо болісно сприймалася дискримінація української мови і культури.

Окрім прямого економічного тиску, існувало чимало інших факторів, які знекровлювали український народ: надто обтяжливі податки, неспроможність сплатити борги, зростання населення й подрібнення селянських землеволодінь, низька оплати праці промислових робітників. Усе це разом

узятє поживавлювало еміґрацію, підводи́ло тру́дящий лю́д до нелеґкого рі́шення залиши́ти ба́тьківщи́ну.

Схі́дні землі́ Украї́ни, що́ входи́ли до́ скла́ду ца́рської́ Росі́ї, да́ли значно́ менше́ емі́гранті́в, ніж захі́дні.

[\(https://we.org.ua/demografiya/try-hvyli-ukrayinskoyi-emigratsiyi/\)](https://we.org.ua/demografiya/try-hvyli-ukrayinskoyi-emigratsiyi/)

Додаток

РЕЗЮМЕ

Прізвище Ім'я По батькові

Вік:

Місто проживання:

Сімейне положення:

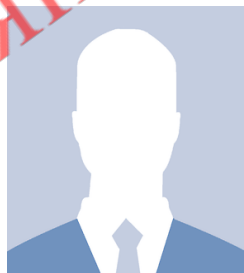
Контактний телефон:

e-mail:

Посада:

Мета

Опишіть мету отримання посади та [пошуку роботи](#).

Досвід роботи

- **Назва компанії:** вкажіть назву компанії, де Ви працювали, місто, країну

Посада: вкажіть посаду

Період роботи: Дата початку роботи — Дата звільнення

Обов'язки:

- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді

- **Назва компанії:** вкажіть назву компанії,
де Ви працювали, місто, країну

Посада: вкажіть посаду

Період роботи: Дата початку роботи — Дата звільнення

Обов'язки:

- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді

- **Назва компанії:** вкажіть назву компанії,
де Ви працювали, місто, країну

Посада: вкажіть посаду

Період роботи: Дата початку роботи — Дата звільнення

Обов'язки:

- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді
- Чим доводилось займатись на даній посаді

Освіта

- **Навчальний заклад:** вкажіть назву
навчального закладу, місто, країну

Ступінь: вкажіть ступінь

Назва спеціальності: вкажіть назву

Період навчання: Дата початку навчання — Дата закінчення

- **Навчальний заклад:** вкажіть назву навчального закладу, місто, країну

Ступінь: вкажіть ступінь

Назва спеціальності: вкажіть назву

Період навчання: Дата початку навчання — Дата закінчення

Уміння та навички

- Знання певної специфіки,
- Участь в проекті професійні знання і досвід,
- Проходження тренінгів, навчання. Професійні сертифікати - вкажіть якщо є.
- Знання закордонних мов. Вкажіть рівень володіння
- Комп'ютерні навички.

Додаткова інформація

- Особисті якості.
- Водійські права.
- Закордонний паспорт.
- Рекомендації.

Дата

*(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 2
Зубатюк Н.А.)*

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Гендерна рівність (розкривається через мікротеми твору: захист жінок у небезпеці).

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Створення мініпроектів: «Вольова натура Наталки», «Лицарське ставлення до жінки», «Сучасний Многогрішний XXI століття».

Завдання групам:

- створити образ Наталки як авторського ідеалу жінки;
- створити образ сучасного Многогрішного, який живе в нашому суспільстві.

Пам'ятка:

- ✓ Зовнішній вигляд.
- ✓ Риси характеру.
- ✓ Громадянська позиція героя.
- ✓ Ставлення до жінки (2 та 3 теми: - Як ставиться герой до матері, сестри, до інших жінок у творі? Яке ставлення до жінки в сучасному суспільстві?)

IV. Матеріал для вчителя (матеріал про ставлення козаків до жінок)

(З досвіду роботи вчителів НВК «Ліцей із ЗШ I-III ступенів» Ветрової Ю.М., Дубової Н.В.)

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Зменшення нерівності (розкривається через мікротему твору: підтримка жертв дискримінації).

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Мозковий штурм. Хто ти? Що ти маєш? Чи кого ти любиш, - погляди багатьох людей стосовно цих питань є дуже консервативними. Окрім власних проблем, кожному з нас потрібно пам'ятати, що поруч з нами можуть жити люди, яким необхідна наша підтримка, допомога.

- Кому вони належать слова з твору: «Я ще не знаю, хто ти, але моя хата - твоя хата»? Прокоментуйте їх.
- Чим пояснює Сірко прагнення допомогти Григорію?
- Чому порядки та взаєностосунки в родині Сірків Григорія так радують та дивують?

IV. Матеріал для вчителя (матеріал з Вікіпедії про дискримінацію)

(З досвіду роботи вчителів НВК «Ліцей із ЗШ I-III ступенів» Аксьонової І.А, Ветрової Ю.М.)

I. Клас 11

Тема: Іван Багряний «Тигролови»

II. Проблема сталого розвитку

Забезпечити сталі практики споживання та виробництв (захист дикої природи та запобігання браконьерству).

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Дискусія-узагальнення.

- ✓ Як Сірки прилаштувалися до важких умов тайги?
- ✓ Якою справою вони займалися?
- ✓ Які почуття й думки викликають у вас описи полювання на тигрів, ізюбрів?
- ✓ Що свідчить про порозуміння української родини з природою?

Прийом «Займи позицію».

- ✓ Берегли чи нищили Сірки природу?

IV. Матеріал для вчителя (матеріал з Вікіпедії про амурських тигрів)

(З досвіду роботи вчителів НВК «Ліцей із ЗШ I-III ступенів» Чернік І.П., Дубової Н.В.)

I. Клас 11

Тема: Ліна Костенко «Маруся Чурай»

II. Проблема сталого розвитку

Досягнення гендерної рівності та посилити права жінок та дівчат.

III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Віртуальний музей. «Жінки – легенди України»: мудрість українських жінок підкорювати правителів, перед їхньою освіченістю схиляли голови, їхні надбання чи винаходи рятували світ, допомагали людям. Хто ж такі Маруся Чурай, Квітка Цісик, Оксана Мешко, Алла Горська.

- ✓ Представте Марусю Чурай , чому ця жінка – легенда? У які часи жила?
- ✓ Як підтримувала людей Оксана Мешко? Чому її називають право захисницею?
- ✓ Якою була історія життя Алли Горської? У чому Алла знайшла свою Україну?
- ✓ Маруся – це душа України, а чому Квітку Цірик називають голосом України?

IV. Матеріал для вчителя (матеріал з Вікіпедії про Марусю Чурай»)

Матеріали з книги: Це зробила вона.-К:Видавництво, 2018.-104с. Понад сто авторів та авторок представляють п'ятдесят одну жінку, які стали частиною історії України. Вони творили нову Україну, здобули повагу й славу по цілому світу, вони мріяли й досягали мети. Це перша ілюстрована книга про видатних українок. Їхні історії захоплюють, їхній

внесок вражає, їх приклад надихає. Сьогодні ми привідкриємо завісу таємничості, щоб побачити справжню роль українських жінок в науці, політиці, культурі України. Пліч-о-пліч з чоловіками вони творили нову Україну. Пліч-о-пліч з чоловіками вони йшли до своєї мети. (Квітка Цісик, Алла Горська, Оксана Мешко, Олена Пчілка, Олена Кульчицька)

(З досвіду роботи вчителів НВК «Ліцей із ЗШ І-ІІІ ступенів» Чернік І.П., Аксьонової І.А.)

I. Клас 11

Тема: О. Довженко «Зачарована Десна»

II. Проблема сталого розвитку

Стан довкілля.

III. Інтеграція ідей сталого розвитку

Аналіз уривка, що описує Десну (визначити засоби образності).

«Була тоді ще дівкою Десна, а я – здивованим маленьким хлопчиком із широко розкритими зеленими очима.

Благословенна будь, моя незаймана дівце Десно, що, згадуючи тебе вже много літ, я завжди добрішав, почував себе невичерпно багатим і щедрим. Так багато дала ти мені подарунків на все життя.

Далека красо моя! Щасливий я, що народився на твоєму березі, що пив у незабутні роки твою м'яку, веселу, сиву воду, ходив босий по твоїх казкових висипах, слухав рибальських розмов на твоїх човнах і казання старих про давнину, що лічив у тобі зорі на перекинутому небі, що й досі, дивлячись часом униз, не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах.»

Метод «Сенкан». Скласти сенкан про річку Десну.

Зразок:

Десна.

Красива, неповторна.

Тече, чарує, годує.
Це річка дитинства письменника.
Життя.

IV. Матеріал для вчителя

Річка Десна – гордість і візитівка Чернігівщини, неодноразово оспівана великими поетами й прозаїками, сьогодні поступово втрачає свої рубежі. Мілінням, заростанням, захаращеністю русла як Десни, так і її приток уже нікого не здивувати. За словами екологів, причин зменшення вод кілька. Перша причина – це зменшення опадів і їх швидке танення. Друга причина – це замулення і зарегульованість русла й заплави. Третя причина – це уповільнення підземного живлення внаслідок обміління малих річок. Також ми можемо говорити, що відсутність судноплавства, а разом із ним і чищення річки, може стати причиною того, що ми втратимо Десну в тому первозданному вигляді, про який писали 50-100 років тому.

*(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 6
Бобришової Т.І.)*

I. Клас 11

Тема: Остап Вишня «Сом»

II. Проблема сталого розвитку

Сприяння сталому використанню наземних екосистем.

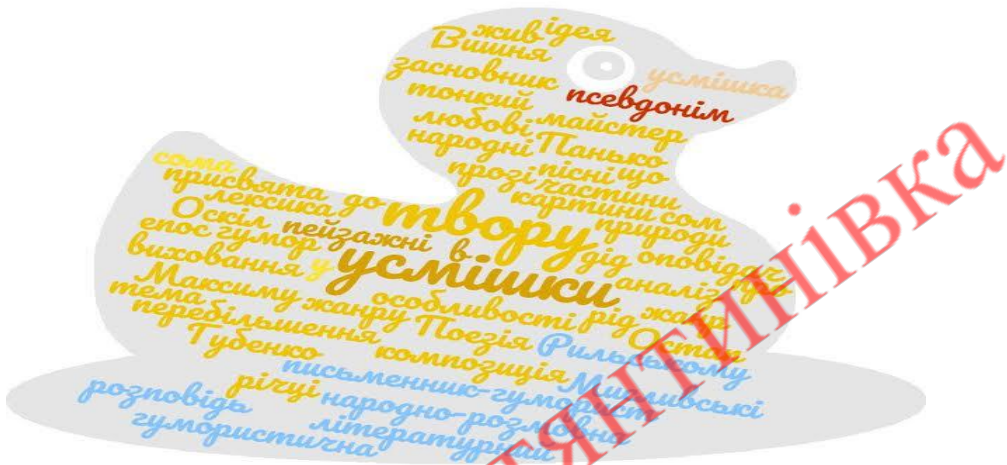
III. Інтеграція принципів сталого розвитку

Робота з репродукцією картини Василя Перова «Рибалка».

- Чи може дана картина бути ілюстрацією до усмішки «Сом»?
- Як ви думаєте, який епізод усмішки тут зображено. Перекажіть його.

Вправа «Хмара слів». Аналіз твору.

Проблемне завдання-дослідження:

1 група – охарактеризувати героя-оповідача (знає численні бувальщини, вміє скористатися колоритним словом, веселий оповідач, щирий любитель природи, якому притаманне почуття прекрасного, він вміє посміятися над собою, доброзичливий і зворушливо наївний).

2 група – визначити значення пейзажних замальовок у творі (До живої природи він ставиться особливо трепетно: “Як, бува, пощастить вам у тих місцях побувати навесні чи влітку, сідайте ви на човна-довбанку і пливіть ериком тихо-тихо, щоб весельце ваше ані плеснуло, ані булькнуло...

І вдивляйтеся в очерет. Ви обов'язково побачите, як поміж густим очеретом мелькає голівка чирятка-мами, а навколо неї манісінькі чиряточка, мов мишенята, шмигають.»

«А скільки там водяних лілей!

Озеречка ті з'єднуються одне з одним вузькими єриками, такими вузькими, що ледь-ледь можна ними пропхнутися на невеличких човниках-довбанках з одного озеречка до іншого.»)

3 група – мова і художні засоби в усмішках “Сом”, (закликаючи читачів любити природу, бути її охоронцем, письменник часто вживає пестливі слова, особливо коли йдеться про молодь птахів, звірів, риб: чиряточка, каченятка, курчатка, болотяні курочки, молоді соменки і соменята... Лексичні повтори і фразеологізми – надзвичайно поширені й улюблені мовні засоби Вишні (повтори: “водимо ми, означає, і водимо! А воно як мотоне, як мотоне, а тоді і попустить”, “тихо-тихо Оскіл воду несе”).

Застосовуючи повтори, письменник продовжує традиції усної народної творчості. До речі, часто в його творах можна зустріти рядки із народних пісень.

4 група – значення звукових і зорових засобів у творах (“До плеса або до озеречка ви підпливайте ще тихше – аби ані звуку, ані шурхоту! На озерце не впливайте, а зупиніться близько нього й дивіться. Обов'язково побачите або ж білолобу лиску із лисенятами, або ж виводки чирят, крижнів, широконосок... Раптом

тривожний мамин голос, тихе – ках! – й каченяток нема! Їх як злизало).

IV. Матеріал для вчителя

Сом – цінна промислова риба, має ніжне, смачне, жирне м'ясо. Жирність м'яса коливається в межах 4–11 %. Калорійність м'яса у сома більша, ніж в ляща, судака, коропа, кількість білка у ньому сягає 15 %.

Утім, активний промисловий лов сомів призвів до зниження чисельності його популяції в багатьох водоймах. Особливо вражаюче падіння обсягів вилову сома в Україні представлене у матеріалах FAO. У 1989–1990 рр. в усіх водоймах у середньому добували 2 070 тонн цієї риби, у 1991–1995 рр. обсяги вилову були вже у 10 разів менше (191 тонна), протягом 1996–2001 рр. вилов впав до 1,8 тонн, а це означає, що вони скоротилися більше, ніж у 1 000 разів.

Сом звичайний — не тільки найбільша прісноводна риба в Україні та Європі, а й одна з найбільших прісноводних риб на планеті. Довжина тіла сомів може сягати 5 м, вага — 100 кг у віці 80–100 років. Проте останнім часом соми більші за 100 кг не виловлюються. Причиною цьому є значний промисловий пресинг і браконьєрство. Існує чимало інформації про гігантських сомів, що сягають 250–300 кг, але документальних підтверджень існування таких сомів немає.

*(З досвіду роботи вчителя ЗЗСО № 6
Кольченкової А.А.)*

Укладачі:

1. Юношева Світлана Ігорівна – методист міського методичного кабінету управління освіти міської ради м. Костянтинівки
2. Зубатюк Надія Андріївна – керівник міської предметної методичної комісії вчителів української мови та літератури
3. ЗЗСО I-III ступенів № 1 – Шистко Л.В.
4. ЗЗСО I-III ступенів № 2 – Зубатюк Н.А., Марченко С.В.
5. ЗЗСО I-III ступенів № 4 – Маркович О.А., Агафонова Г. Д.
6. ЗЗСО I-III ступенів № 5 – Андрієнко Ю.В., Видренко А.М., Єрмолова О.А.
7. ЗЗСО I-III ступенів № 6 – Кольченкова А.А., Бобришова Т.І.
8. ЗЗСО I-II ступенів №8 – Гатеж Т.В., Давиденко С.О.
9. ЗШ I-III ступенів № 9 – Гонтаренко В.Ю., Мальченко Т.В.

10. ЗЗСО І-ІІІ ступенів № 13 – Мороз Н.О.

11. ЗШ І-ІІІ ступенів № 15 – Дроган Н.О.,
Курелюк С.В.

12. ЗЗСО І-ІІІ ступенів № 16 – Бочкарьова О.М.,
Данилик В.М., Шарніло В.А., Шиманська Ю.Ю.

13. НВК «ЗШ-ДНЗ» – Кирилюк О.Г., Чуфицька Я.В.

14. НВК «Ліцей із ЗШ І-ІІІ ступенів» –
Аксьонова І.А., Чернік І.П., Дубова Н.В.,
Ветрова Ю.М.

ПІМК М. КОСТЯНТИНІВКА